

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Костадин Михайлов Бураджиев

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство

“Проф. Асен Диамандиев” - Пловдив

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

“доктор”

Област на висше образование 8. Изкуства

Професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство

Докторска програма Теория и практика на изпълнителското изкуство

Автор: Милко Валентинов Бошнаков

Тема: БЪЛГАРСКАТА ФОЛКЛОРНОПЕВЧЕСКА ТРАДИЦИЯ В ДОЛЕН И САТОВЧА (характеристика и особености на изпълнителския стил)

Научен ръководител: проф. д.н. Румен Потеров, ЮЗУ “Неофит Рилски”, Факултет по изкуствата, Катедра “Музика”

Със заповед № 88 от 20.01.2020г. на Ректора на Югозападен университет “Неофит Рилски” съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема “Българската фолклорнопевческа традиция в Долен и Сатовча” за придобиване на образователната и научна степен “доктор” в област на висше образование 8. Изкуства, професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство, докторска програма Теория и практика на изпълнителското изкуство.

Автор на дисертационния труд е Милко Валентинов Бошнаков – докторант в редовна форма на обучение към катедра “Музика” с научен ръководител проф.д.н.

Румен Потеров от ЮЗУ “Неофит Рилски” - Благоевград.

Представеният от Милко Бошнаков комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ.

Докторантът Милко Бошнаков е роден в с. Сатовча. През 2014 г. завършва бакалавърска степен „Изпълнителско изкуство“ в ЮЗУ „Н. Рилски“ - Благоевград, а през 2015 г. - магистърска степен „Музикално възпитание и обучение“ в същия университет. От януари 2017 г. е зачислен като редовен докторант към катедра „Музика“ при ЮЗУ „Н. Рилски“ - Благоевград.

Милко Бошнаков е изявен млад изпълнител на народни песни от Пиринския край и трайно е свързал певческата си кариера с изследване на местния фолклор. И това е сериозно основание да представи настоящия дисертационен труд, изследващ народнопевческата традиция в две от най-известните с фолклорното си наследство села - Долен и Сатовча.

В последните години бяха направени множество научни изследвания третиращи народнопевчката традиция в различни региони на България, които още повече осветлиха фолклорните изпълнителки маниери. Освен научните приноси тези изследвания имат още по-голяма тежест, защото са осъществени от действащи фолклорни изпълнители.

Такъв е и този дисертационен труд разработен в общ обем 286 страници, съдържащ увод, три глави, заключение и шест приложения. Приложената библиография е впечатляваща и наброява 90 източници.

Уникалната певческата традиция в селата Долен и Сатовча е провокирала интереса на редица от големите фолклорни изследователи, сред които е и докторантът Бошнаков. Самият той е родом от Сатовча и има добри познания за местния фолклор. Допълнителен стимул за него освен по-задълбоченото проучване на традиционната певческа култура е издирването на незаписвани и неизследвани до момента песни, дообогатявайки по този начин

музикално-песенения фонд от тази част на България.

Целта на изследването е да се представят и разкрият характерните особености на многогласната фолклорнопевческа традиция в селата Долен и Сатовча, като се проследят процесите, свързани с нейното съхранение и приемственост между поколенията, да издирят, дешифрират и систематизират песни, неизследвани до момента от етномузиколозите.

Научното изследване е осъществено чрез работа на терен, интервюта с респонденти, сериозен теоретичен анализ на проучваните литературни източници и архивни материали, проследени са общите черти и различия в певческата традиция на селата Долен и Сатовча.

Важна част от дисертационният труд е задачата да се проследи съвременното състояние на традиционната певческа култура в двете села и нейното проявление в творческите колективи на Фолклорен ансамбъл „Пирин“ и Неврокопски ансамбъл за народни песни и танци „Яне Сандански“.

В **първа глава** на труда, на базата на редица изследвания, обстойно са разгледани особеностите на петте музикалнофолклорни райони - Благоевградски, Разложко-Бански, Петрички, Сандански и Гоцеделчевски, влиянието на миграционните процеси върху традиционната култура, взаимодействието между традиционния и привнесения от бежанците фолклор. И както е отбелязано на стр. 25 на труда *“в процеса на взаимопроникване между различните типове култури, влиянието на привнесеният е многопосочно, както по отношение на музикалния фолклор (песенен, инструментален, танцов), така и по отношение на обредното изкуство, народната материално-художествена изобразителност и пр.”* Специално внимание в тази глава на труда е обърнато на Гоцеделчевският музикалнофолклорен регион и обособените два основни подрайона - едногласен и двугласен и включените в тях села. Авторът подробно разглежда и двете села - Долен и Сатовча - географски особености, поминък, развитие и т.н., което служи като своеобразен преход към втората глава на труда.

В началото на **втора глава** от дисертационният труд подробно са разгледани изследванията на А. Букорещлиев, Ив. Кюлев, Р. Кацарова, Н. Кауфман, Ел. Стоин, Ел. Кутева, Л. Пейчева, Б. Александрова, К. Динчев, Ив. Попов, материалите от двете големи научни експедиции през 50-години на миналия век, всички те осветляващи особеностите на фолклорната традиция в Долен и Сатовча. Изяснени са взаимовлиянията и съществените белези на музикалния фолклор в двете села, доказани са общите корени между музикалния фолклор на християните и мюсюлманите, интонационноритмическите и метрически особености на песните, структурата на стиха, тематичната им функционалност, връзка с празничнообредната система.

Определени са три етапа на проучвания, свързани с музикалнофолклорната традиция в селата Долен и Сатовча:

- **Първи етап** обхваща особеностите на тази традиция в контекста на многогласното пеене в Пиринската фолклорна област и влиянието на Родопската, което предопределя паралелното застъпване на еднотласа и многогласа.

- **Втори етап** е свързан с търсенето на общите корени между музикалния фолклор на християните и мюсюлманите, като проучванията са насочени към анализиране на интонационно-ритмическите и метрически особености на песните, структурата на стиха, тематичната им функционалност, връзка с празнично-обредната система и пр. и на тази основа те доказват единният им характер, *“съдейки по устойчивостта на ладово-структурните особености на песенния фолклор, независимо от някои разлики, като например мелодико-ритмическите, продиктувани от замяната на български с турски думи и имена”*.

- **Третият етап** има отношение конкретно към изследване песните „на високо“, основно в периода 50-те – 70-те години на ХХ век.

В т.2 на тази глава авторът подробно разглежда традиционната вокална музика в двете села, направени са паралели по отношение на песни, обичаи и празници между двете общности - българи и българомаханедани, както и спецификата на “многогласното” пеене.

Най-съществената част от тази точка във втора глава представлява проучването и систематизирането на неизследван изворен материал. Това е доказано със задълбоченото прочване на публикувани многогласни песни в сборници („Народни песни от Югозападна България. Пирински край“ с автори Н. Кауфман и Т. Тодоров; сборникът „Народни песни“ с автори Ив. Кюлев и Ил. Манолов, сборникът „Народни песни от Югозападна България. Пирински край“ том втори, публикуван през 1994 г. с автори Н. Кауфман и Ил. Манолов, сборникът „Народни песни от Долен и Сатовча“, с автори Илия Терзиев и Лъчезар Селяшки), в архивните фондове на Института за изследване на изкуствата и Института за етнология и фолклористика с етнографски музей, представени в приложения №1, № 2 и № 3.

Докторантът в провел теренно проучване с интервюта и запис на песните, които е дешифрирал и систематизирал. От изпятите от респондентите песни, са селектирани 5 неизследвани - три от Сатовча и две от Долен, на които е направен пълен анализ по отношение структура, мелодия, форма, стихосложение. Това му дава основание, базирайки се на публикациите на етномузиколозите, да определи условно три типа многогласни песни, според начин на изпълнение: на ниско, на високо и комбинирани. Представените песни от тези три типа са коректно анализирани и са направени изводи, които напълно подкрепям.

Трета глава на труда третира въпроса за опазването на вековното ни фолклорно наследство, в частност на автентичните ни песенни образци и сценичните им проявления от групи за автентичен фолклор или под формата на обработки за народен хор. Авторът определя фолклорните певчески групи от

Долен и Сатовча за съхранители на уникалните песни „на високо“, които чрез тях са надхвърлили локалните си рамки и са станали достояние на по-широк кръг от хора, *“чрез редица участия на събори, концерти на сцените в различни села и градове, звукозаписна дейност, участия във фолклорни предавания по БНР и задгранични турнета.”* И поради тази им уникалност песните „на високо“ са предложението за включване на към Представителната листа на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО.

Неоспорим факт е, че днес фолклорното ни богатство се съхранява от групи за автентичен фолклор към читалищата в страната, съставени предимно от възрастни жени и мъже, като тяхното съществуване зависи от съответното читалищно настоятелство, като то трябва да подкрепя морално и материално различните певчески формации, създавайки им условия за привличане подрастващите и предаване на традициите.

Читалището в с. Сатовча е създадо максимално добри условия за съществуването на три певчески групи - мъжка, женска и за песни “на високо”.

Авторът отчита, че по отношение съхраняването на уникалното пеене „на високо“ читалищната дейност в с. Долен е сравнително по-слабо изразена, в сравнение с тази на с. Сатовча. Причина за това е процеса на преселването на част от населението (предимно жените, които са носители на певческата традиция) *“в с. Сатовча, някои от които са попълвали състава на групата за „високо пеене“.* Единствената певческа група, просъществувала 55 години е преустановила дейността си със закриването на читалището в с. Долен. **Всъщност, тук авторът прави важният извод, че властта по места и читалищните настоятелства носят отговорност за съхраняване и опазване на културното ни наследство, в частност музикалния ни фолклор.**

В тази глава се разглежда проявлението на уникалните песни от Долен и Сатовча в репертоара на ансамбъл “Пирин” и ансамбъл “Яне Сандански”.

Авторът отчита значението на горепосочените два състава за популяризиране на тези песни чрез концертната им дейност. В репертоара им те се проявяват като солови песни, като хорови обработки или като част от музикално-танцови сюити. При създаването на ансамблите в България първите изпълнители винаги са били изявени певци и инструменталисти, носители на най-добрите образци от местен фолклор. Така е и в ансамбъл “Пирин” и в ансамбъл “Яне Сандански”.

В състава на ансамбъл “Пирин” такъв представител е Мария Томова от с. Сатовча и чрез нея песни от родното ѝ село стават част от репертоара на ансамбъла. Това са песни “на високо” и “на ниско”. Такава песен “на високо” е “Злато моме” в обработка на Кирил Стефанов, пята по целия свят. От песните “на ниско” популярни стават „Не дуй, мари, ветре“, „Яно хубавице“ и „Йодила съм за вода“, отново обработки на Кирил Стефанов. Друга популярна песен от Сатовча е “На ти, моме, дзиври”, обработка на Кирил Стефанов.

Милко Бошнаков прави и важният извод, че *“чрез концертната дейност на ансамбъл „Пирин“ уникалното пеене „на високо“ надхвърля локалните си измерения и става част от своеобразната музикално-културна хибридизация, в резултат от глобализационните процеси.”*

Съвсем друга е проявата на автентичните песни от Долен и Сатовча в репертоара на ансамбъл “Яне Сандански”, където е *“налице явният стремеж за съхраняване на традиционната певческа култура, характерна за Долен и Сатовча.”* Докторантът е изследвал изцяло концертната и звукозаписна дейност на състава от неговото основаване до наши дни.

Пространно в тази глава е разгледана и дейността певици, носители на уникалното песенно наследство - Мария Самарджиева, Мария и Васка Коджаманови и Мария Игнатова. Описани са концертните им изяви, както и песните им.

Авторът констатира, че и в двата ансамбъла - ансамбъл “Пирин” и ансамбъл

“Яне Сандански” на този етап не се изпълняват вече песни от селата Долен и Сатовча, поради пенсионирането на изпълнителите – Мария Томова през 1985 г., на Мария Самарджиева и сестрите Мария и Васка Коджаманови през 2017 г.

Гореописаното е ясно доказателство, че е необходимо да се полагат огромни грижи за опазване на вековното ни фолклорно наследство, да се финансират различните фолклорни формации, ансамбли и читалища, за да продължи делото на редица певци и инструменталисти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Милко Валентинов Бошнаков на тема **БЪЛГАРСКАТА ФОЛКЛОРНОПЕВЧЕСКА ТРАДИЦИЯ В ДОЛЕН И САТОВЧА (характеристика и особености на изпълнителския стил)** съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ЮЗУ “Неофит Рилски” - Благоевград. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на изискванията на Факултет по изкуствата, Катедра “Музика”, приети във връзка с Правилника на ЮЗУ за приложение на ЗРАСРБ.

Авторефератът на дисертационният труд “Българската фолклорнопесенна традиция в Долен и Сатовча (характеристика и особености на изпълнителският стил)” на Милко Валентинов Бошнаков е с общ обем от 44 страници и отразява точно дисертационният труд. Същият е направен по всички изисквания и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

Единствената критична бележка към докторанта и слабост на самата дисертация са допуснатите правописни грешки и неточно изписани нотни примери.

Горещо препоръчвам на докторанта да задълбочи изследванията си върху

уникалния фолклор на селата Долен и Сатовча. Това е особено важно сега, когато носителите на автентичния фолклор стават все по-малко, изчезва важна информация за древната ни култура, изчезват ценни знания. Считаю, че региона е богат източник на информация и научният принос ще е особено ценен. Препоръчвам също така, дисертацията да се публикува и да се ползва от всички преподаватели и студенти изучаващи музикален фолклор.

Дисертационният труд показва, че докторантът Милко Валентинов Бошнаков притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност “Музикознание и музикално изкуство” като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и ***предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен “доктор”*** на Милко Валентинов Бошнаков, област на висше образование 8. Изкуства, в професионално направление 8.3. “Музикално и танцово изкуство”, докторска програма “Музикознание и музикално изкуство”.

04.03. 2020 г.

Рецензент:

(проф. д-р Костадин Бураджиев)